מתני׳ [א]נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ר׳ ישמעאל אומר הסמוכות למטה מטפחות [ב]בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה וזה לא מקוננות נקבר המת לא מענות ולא מטפחות איזהו עינוי שכולן עונות כאחת קינה שאחת מדברת וכולן עונות אחריה שנא׳ [1]ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה אבל לעתיד לבא הוא אומר [2]בלע המות לנצח ומחה ה׳ אלהים דמעה מעל כל פנים וגו׳: **גמ׳** מאי אמרן א] אמר רב ווי לאזלא ווי לחבילא אמר רבא נשי דשכנציב אמרן הכי ווי לאזלא ווי לחבילא ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן [ג]גוד גרמא מככא ונמטי מיא לאנטיכי ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ב] [ד]עטוף וכסו טורי דבר רמי ובר רברבי הוא ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן שייול אצטלא דמלתא לבר חורין דשלימו זוודיה ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ג] רהיט ונפיל אמעברא ויזופתא יזיף ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ד] אחנא תגרי אזבזגי מיבדקו ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ה] מותא כי מותא ומרעין חיבוליא [ו]תניא היה ר״מ אומר [3]טוב ללכת אל בית אבל וגו׳ עד והחי יתן אל לבו דברים של מיתה [ז]דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דיטען יטענוניה דידל ידלוניה ואיכא דאמרי דלא ידל ידלוניה דכתיב [4]כי טוב אמר לך עלה הנה וגו׳ ת״ר כשמתו בניו של רבי ישמעאל נכנסו ד׳ זקנים לנחמו ר׳ טרפון ור׳ יוסי הגלילי ור׳ אלעזר בן עזריה ור״ע אמר להם ר׳ טרפון דעו שחכם גדול הוא ובקי באגדות אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבירו אמר ר״ע ואני אחרון פתח רבי ישמעאל ואמר רבו עונותיו תכפוהו אבליו הטריח רבותיו פעם ראשונה ושניה נענה ר״ט ואמר [5]ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה והלא דברים ק״ו ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב [6]ויקריבו בני אהרן את הדם אליו כך בניו של ר׳ ישמעאל על אחת כמה וכמה נענה ר׳ יוסי הגלילי ואמר [7]וספדו לו כל ישראל וקברו אותו והלא דברים ק״ו ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב ביה [ח]יען נמצא בו דבר טוב כך בניו של ר׳ ישמעאל על אחת כמה וכמה מאי דבר טוב ר׳ זירא ור׳ חיננא בר פפא חד אמר שביטל [ט]משמרתו ועלה לרגל וחד אמר שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל נענה ר׳ אלעזר בן עזריה ואמר [8]בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים [אשר היו לפניך כן] ישרפו לך והלא דברים ק״ו ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט כך בניו של ר׳ ישמעאל על אחת כמה וכמה נענה ר״ע ואמר [9]ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרימון [בבקעת מגידו] [י]ואמר רב יוסף אלמלא [כ]תרגומיה דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר בעידנא ההוא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בר טברימון וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו והלא דברים ק״ו ומה אחאב מלך ישראל שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב [10]והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם כך בניו של ר׳ ישמעאל על אחת כמה וכמה א״ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה בצדקיהו בשלום תמות וכתיב [11]ואת עיני צדקיהו עור א״ל הכי א״ר יוחנן שמת נבוכדנאצר בימיו ואמר רבא לרבה בר מרי כתיב ביה ביאשיהו [12]לכן הנני אוסיפך על אבותיך ונאספת אל קברותיך בשלום וכתיב [13]ויורו היורים למלך יאשיהו [ל]ואמר רב יהודה אמר רב שעשאוהו ככברה א״ל הכי א״ר יוחנן שלא חרב בית המקדש בימיו א״ר יוחנן [מ]אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אבל שנאמר [נ][14]אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר [15]ויען אליפז התימני [ס]א״ר אבהו [ע]מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר [16]אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם אחריני משמע אמר רב נחמן בר יצחק ינחם כתיב מר זוטרא אמר מהכא [17]וסר מרזח סרוחים מרזח נעשה שר לסרוחים אמר ר׳ חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר [18]כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש וכהן גופיה מנלן [פ]דתנא דבי ר׳ ישמעאל [19]וקדשתו לכל דבר שבקדושה [צ]לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון א״ר חנינא קשה יציאת נשמה מן הגוף כציפורי

הדרן עלך ואלו מגלחין
וסליקא לה מסכת מועד קטן

מתני׳ [א]בלא פירוש: **גמ׳ לחבילא.** חבלא: **גוד גרמא מככא.** נפלו הלחיים: **נמטו מיא לאנטיכי.** כלומר הדרי מיא למפרע כלפי למעלה: **שייול איצטלא דמלתא.** כלומר יפה מיתה כמלבוש של מילת: **דשלימו זוודיה.** שכלו לו מזונותיו שהוא עני: **עטוף.** חושך: **אובזגי.** קנייה: **מותא.** כל אדם מת: **(מרעא חבילא). מרעין חיבולייא.** היסורין הן בכית[ס]: **דידל ידלוניה.** כלומר מגביהין בהספד למי שמגביה קולו להספד אחרים: **הטריח רבותיו.** שבאין לנחמו: **משמרתו.** שהושיב ירבעם שלא לעלות לרגל: **מעמד במרכבה.** שלא יבהלו: **ינחם אחרים משמע.** שמנחמין יושבין בראש: **סרוחים.** לשון רבים: **לפתוח בראש.** לקרות בס״ת: **ולברך.** ברכת המזון: **כציפורי**

בלע המות. כדי לסיים בדבר הטוב משום דמועד קטן הוא סוף סדר מועד ומה״ט מתרץ הרב רבי יעקב מאורליי״ש הא דאתחיל סדר נשים בט״ו נשים אע״ג דאתחיל בפורענותא לא מתחיל כדאמרינן ביש נוחלין (ב״ב דף קח.) ותירץ דסומכין פורענות דמועד קטן אצל פורענות דיבמות דסמכינן פורענותא לפורענותא ונחמתא לנחמתא[פ]:

צדקיהו מלך יהודה. צדיק גמור היה[צ] אבל במקרא לא מצינו יותר כי אם שצוה להעלות ירמיהו מן הטיט:

ינחם כתיב. בכתובות (דף סט:[ק]) פירשנו בענין אחר שלא כפירוש הקונטרס דהכא:

וליטול מנה יפה ראשון. פי׳ יש לישראל ליתן לו אבל הוא אין לו ליטול כדאמרינן פ׳ מקום שנהגו (פסחים דף נ:) הנותן עיניו בחלק יפה כו׳ מיהו נראה לי דלכהן כיון שזהו דינו יכול לראות סימן ברכה ואע״פ שאומרים בפ׳ הזרוע (חולין קלג.) ונתן ולא שיטול מעצמו אין זה לוקח מתנות כי אם רואה אפיל מה שהוא רוצה ואומר ליתן לו: [ועי׳ תוס׳ גיטין נט: בד״ה וליטול מנה]:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי׳ פ״ו מהלכות יו״ט הלכה כד ופי״א מהל׳ אבל הלכה ד סמג עשין ב טוש״ע א״ח סי׳ תקמז סעיף ב טוש״ע י״ד סי׳ תא סעיף ה: ב [מיי׳ הי״ט ואבל שם טוש״ע א״ח סי׳ תכ סק״א וסי׳ תרצו ס״ג]: ג [טוש״ע י״ד סי׳ תג סעיף י בהג״ה]:

לז ד ה מיי׳ פי״ג מהלכות אבל הלכה ג סמג עשין ב טוש״ע י״ד סי׳ שעו סעיף א:

לח ו מיי׳ פ״ד מהל׳ כלי המקדש הלכה ב טוש״ע א״ח סי׳ קמו סעיף יד בהג״ה וסי׳ רא סעיף ב:

◆

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] גמ׳ אמר רב ווי לאזלא ווי בילא. פי׳ אוי לה להליכה שהיא חורת ואוי לה אוי כזה שמשלים את מת. פ״א אוי להולך משכנים עליו: ב] שם עטוף וכסו טורא. פי׳ התעטפו והתכסו ההרים זמן שבן גדולים וכן גנוסים המת הזה: ג] שם רהיט פיל אמעברא ויופתא יזיף. רהיט תגר ומרוץ היה כל ימיו ועכשיו נפל ריקם בלי מון אמעברא כשיפקס מן העולם וצריך ללות מון לתכריכין: ד] שם אחנא תגרי אובזגי מיבדקו. פי׳ חינו הסוחרים דאובזגי דקו באחריהם נראה כגון זה שאין לו עכשיו זה לקבור ועל מת עני אחרים אותו כדי פירחתו ז. מעי׳ קטן: ה] שם תא כי מותא ומרעין בוליא. פי׳ דמיתתו היה מיתת כל אדם שהכל מתים. וגם מרעין חיבולא יסורים הו״ל יותר משאר כ״א ז מצאתי בעי׳ קטן, ולענ״ד דגרס״י בד״ה מרעא ילא וכו׳ נ״ל היסורין הן ים עכ״ל ונל״ל ופי׳ דבריו יסורים הם כפנים ואינן רין אף למיתתו היתה מיתה כמיתת אחרים ודו״ק:

◆

מוסף רש״י

הובא בעמוד הבא.

◆

רבינו חננאל

מתני׳ נשים במועד מענות אבל לא מטפחות. מאי אמרן. א״ר רבא ווי לאולא ווי ל בלא, פירוש, נשי ד כנציב היו חכמות והיו מ נות ואומרות, אוי להולך. כ כתיב כי הולך האדם אל ב ת עולמו וסבבו וגו׳. ואוי ל י שהוא ממושכן, ונתבע ל לם הפקדון שאצלו. כ ימר האדם מתמשכן ל שלים רוחו שהוא אצלו פ דון לבעליה. פי׳ חבלא משכון. פירוש גוד גרמא מכבא ונמטי מיא לאנטוכיא, חתוך המאכל מן השינים ויגיע חמות המים ב אנטיכי. כלומר כיון שנחתך המאכל מפי החולה, בוערת בו חמות ומחממת מי רגליו כחמות אנטיכי. דהתן אנטיכי אע״פ גו פה אין שותין ממנה מפני שמתחממת הרבה. פירוש שיול איצטלא דמילתא לבר חורי דשלימו זוודיה, כלומר, דומה כאיצטלא ש מילת לבנה לבן טובים שירד מנכסיו ושלמה הצידה שלו. [כלומר] הקבורה טובה לו מחיים. ויש שאומרים, מי שאין לו בג ים ללבוש ישאל וילך ללות בן טובים שמת ושלמו ימי חייו. עטוף וכסו טורי, דבר רברבי ובר רמי הוה פירוש, כמו אדם ה ומר להרים התעטפו והתכסו במלבושיכם הנאים, כי זה האיש הבא להקבר אצלכם בן גדולים הוא. ויש אומרים, לבני אדם או מרים התעטפו והתכסו במלבושיכם ועמדו על ההרים וכסו אותם בשעת קבורתו כי בן גדולים ורמים הוא. אחאנא תגרי דעל זכ ני מיבדקי. פי׳, אחינו התגרים שעל קיניהם מיבדקי. כלומר, במקום סחורתם נבדקין הנאמנין הם אי לאו. כמו שאר׳ בשלשה דב ים אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו. רהיט ונפיל [ל]בר אודי ואמברי יופתא יזיף. פי׳ רץ בכל כחו ונופל בין האובדים ועל ה עברות מלוה לוה. פי׳ כמו משל הוא. כלומר, אע״פ שאדם רץ בכל כחו כל ימיו, כשנופל בין האובדים בין אובדי הדרכים, או כשיגיע לעבור בנהר, מתחנן למי שמעבירו ואם אין לו נוטל בהלואה [כדי שינצל. וכל שכן מי שהולך לבית עולמו שמבקש לתת את כל אשר לו וליטל בהלואה] ואינו מוצא. מותא כי מותא ומרעה חיבוליא. פי׳, המות של זה כמיתת כל אדם, ואריכות חו יו תוספת כמו הרבית על המלוה. שיש מי שפורע חובו היא המלוה שניתנה לו (משלו) [ומשלמה] היא נשמתו, ותוספת על נשמתו צער חליו. תניא היה ר׳ מאיר אומר, מאי דכתיב טוב ללכת אל בית אבל וג׳ והחי יתן אל לבו. דברים של מיתה, ויספוד יספרוניה ויקבור יקברוניה דטעין יטעוניה דדלי ידלוניה. איכא דאמרי לא ידל דאדלוניה. כדכתיב כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך. כשמתו בניו של ר׳ ישמעאל, נכנסו ארבעה זק ים לנחמו, ר׳ יוסי הגלילי ור׳ אלעזר בן עזריה ור׳ עקיבא ור׳ טרפון. אמר להן ר׳ טרפון, דעו שחכם גדול ובקי בהגדות הוא, אל יכנס אחד לתוך דברי חבירו, אמר להן ר׳ עקיבא, ואני אחרון. פתח ר׳ ישמעאל ואמר, רבו עונותיו תכפוהו אבליו הטריח רב תיו פעמים רבות. נענה ר׳ טרפון ואמר, ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה, וגו׳, ומה בני אהרן שלא עשו אלא מצוה אחת, שנאמר ויקריבו בני אהרן את הדם אליו, בניו של ר׳ על אחת כמה וכמה שחייבים כל ישראל לבכותם. ר׳ אלעזר בן עזריה או ר, שחייבין כל ישראל לבכות מהכא, שנאמר, בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך, וגו׳, והלא דברים קל וחומר, ומה צדקיה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט זכה לכ ׳, בניו של ר׳ על אחת כמה וכמה. ר׳ יוסי הגלילי אמר מהכא, וספדו לו כל ישראל וקברו אותו, כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב, והלא דברים קל וחומר, ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב שביטל משמרתו ועלה לר ל, ויש אומרים שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם שלא יעלו ישראל לרגל, בניו של ר׳ שעשו כמה מצות על אחת כמה וכמה. ר׳ עקיבא אומר מהכא, ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרימון בבקעת מגידו, ואמר רב יוסף, אלמלא תרגומא דד י קרא לא הוינן ידעי מאי קאמר, בעידנא ההיא יסגא מספדא בירושלם כמספדא אחאב דקטל יתיה הדרימון בן טברימון וכמספד יאשיהו בן אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו, ומה זה שלא עשה אלא דבר אחד, דכתיב, והמלך היה מעמד בכ רכבה נוכח ארם, עד הערב החזיק בעצמו, שלא יאמרו גוסס הוא ויברחו ישראל, ותחלת נפילה ניסה, בניו של ר׳ על אחת כמה וכמה שכל ישראל חייב לספוד ולבכות עליהם. אמר ליה רבה לרבה בר מרי, כתיב ביה בצדקיהו בשלום תמות, וכתיב, ואת עי צדקיהו עור. אמר ליה הכי אמר ר׳ יוחנן, שמת נבוכדנצר בחייו. אמר ליה, ביאשיהו כתיב, לכן הנני אוסיפך אל אבותיך בשלום, וכתיב, ויורו היורים למלך יאשיהו, ואמר רב יהודה אמר רב שעשאוהו ככברה. אמר ליה, הכי אמר ר׳ יוחנן שלא חרב בי המקדש בימיו. אמר רב יהודה אמר רב אין המנחמין רשאין לישב אלא על הקרקע, שנאמר וישבו אתו לארץ שבעת ימים ושבעת לילות. ואין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל, שנ׳ וישבו אתו לארץ, וכתיב, ואחרי כן פתח איוב את פיהו וגו׳, ואחר כן, ויען אליפז התימני. אמר ר׳ אבהו מניין לאבל שיושב בראש, שנאמר אבחר דרכם ואשב ראש[ב]. מר זוטרא אמר מהכא, וסר מרזח סרוחים, מרזח נעשה שר לסרוחים. המרזח הוא האבל, כלומר הניזח במרירות ומפורש בכתובות.

מסורת הש״ס

א) מגילה ג., ב) [בערוך ערך גד שני גמלא פירוש ע״ש], ג) [כאדם האומר להרים התעטפו והתכסו במלבושים נאים כי זה האיש הבא להקבר אצלכם בן גדולים הוא. ערוך], ד) נדרים פג: כתובות עב., ה) [שהושיבו אביו שומר שלא יעלה איש לרגל וביטל משמרתו ועלה. וי״ל רש״י במלכים], ו) מגילה ג., ז) [ועי׳ תוס׳ ב״ק ג: ד״ה כדמתרגם], ח) תענית כב: [סנהדרין מח:], ט) [ואין דובר אליו דבר וכתיב אחרי כן פתח איוב את פיהו ושנו חביריו כך מצאתי הגי׳ בתורת האדם להרמב״ן ז״ל], י) כתובות סט., כ) הוריות יב: נדרים סב. גיטין נט:, ל) [ועי׳ תוס׳ חולין פז. ד״ה ומייבון], מ) פרש״י על כל עמוד זה תמצא בעין יעקב ע״ש, נ) עי׳ פירושה ברש״י על הרי״ף, ס) בס״א: היסורין הן רעים, ע) [כדאיתא ב״ב יד:], פ) [שבת קמט: ערכין יז.], צ) [בד״ה אמר ר״נ].

◆

תורה אור השלם

1. כי שמענה נשים דבר יי׳ ותקח אזנכם דבר פיו ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה: ירמיהו ט יט
2. בלע המות לנצח ומחה אדני אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יי׳ דבר: ישעיהו כה ח
3. טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו: קהלת ז ב
4. כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך: משלי כה ז
5. ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו ועל כל העדה יקצף ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף יי׳: ויקרא י ו
6. ויקרבו בני אהרן את הדם אליו ויטבל אצבעו בדם ויתן על קרנות המזבח ואת הדם יצק אל יסוד המזבח: ויקרא ט ט
7. וספדו לו כל ישראל וקברו אתו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל יי׳ אלהי ישראל בבית ירבעם: מלכים א יד יג
8. בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשנים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך כי דבר אני דברתי נאם יי׳: ירמיהו לד ה
9. ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדד רמון בבקעת מגדון: זכריה יב יא
10. ותעלה המלחמה ביום ההוא והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם וימת בערב ויצק דם המכה אל חיק הרכב: מלכים א כב לה
11. ואת עיני צדקיהו עור ויאסרהו בנחשתים לביא אתו בבלה: ירמיהו לט ז
12. לכן הנני אספך על אבתיך ונאספת אל קברתיך בשלום ולא תראינה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא על המקום הזה וישיבו את המלך דבר: מלכים ב כב כ
13. וירו הירים למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד: דברי הימים ב לה כג
14. אחרי כן פתח איוב את פיהו ויקלל את יומו: איוב ג א
15. ויען אליפז התימני ויאמר: איוב ד א
16. אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם: איוב כט כה
17. לכן עתה יגלו בראש גלים וסר מרזח סרוחים: עמוס ו ז
18. שוש אשיש ביי׳ תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה: ישעיהו סא י
19. וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך כי קדוש אני יי׳ מקדשכם: ויקרא כא ח

ל) צ״ל ביני אובדי ולמעברי וכו׳. ב) צ״ל ואשב ראש וגו׳ כאשר אבלים ינחם מר זוטרא אמר מהכא.